

סימן מג

אם מותר ליכנס לליברערי של

רעפארם-סעמינאר

ב"ה כ"ו מנ"א שנת תשל"ח, פה אטלאנטיק על שפת הים.

שלמא רבא מן שמיא יסגי ליד"נ וש"ב,
הרב הגאון הצ המפורסם כקש"ת מו"ה
חנניא יו"ט ליפא רייטש שליט"א
הגאב"ד העלמין.

ע"ד שאלתו אם מותר ליכנס לבית עקד ספרים של הרעפארם-סעמינאר, שיש שם בחצר הליברערי בית הלימודים שלהם, אבל הליברערי רחוק ממנו, כי נמצאים שם ספרים עתיקים וכתבי יד יקרי המציאות וכת"ר רוצה לעיין בהם ולהעתיק מהם לזכות את הרבים, עיינתי בהעתק התשובה של מורו הגאון בעל לבוש מרדכי בספרו חאו"ח סימן ט"ז לאסור להתפלל באולם הנקרא זיטצונגאל של הטעמפעל מהנעלאגאען מפני שלשה טעמים: משום שישמעו שם קול אשה עם הארגעל של הטעמפעל, ומשום דלפעמים יצטרכו להשלים את המנין ויצרפו א' מאנשי הנעאלאגאען, ומשום שנבנה בשבת.

(א) הנה שני הטעמים הראשונים אין להם שום שייכות לנ"ד, דהליברערי הוא רחוק מבית הלימודים והתפילה שלהם ועוד שכותלי לייברערי נבנים באופן זה שלא ישמע שם שום קול מבחוץ כדי שלא יבלבל את המעיינים בספרים, כידוע לכל באי שערי לייברערי הגדולים, וגם לא שייך שם שום חשש צירוף למנין. אלא שיש לחוש לכאורה לטעם השלישי דלפי שנבנה בשבת אסור ליכנס בו כמבואר באו"ח סימן רמ"ד. ואחר בקשת סליחה מכבוד גאון תורתו של הלבושי מרדכי אמינא שלא בירר הלכה זו על בוריה. גם לא העתיק דברי מרן המחבר שם בסעיף ג', שכ' אם בנו עכו"ם לישראל בית בשבת באיסור נכון להחמיר שלא יכנסו בו, ומפרש המג"א בסקי"א דמדינא שרי כיון דקצץ לו שכר ועכו"ם אדעתא דנפשי' קא עביד ולכן כתב דנכון להחמיר. ומה שהביא הלבושי מרדכי סייעתא מתשו' המהר"ם

אנן אקרא חדתא נמי אמינא, ובפרש"י כשאני רואה דלעת חדשה משנה לשנה אמינא, נראה דחלות הברכה היא בשעת ראיה כמו שמברכין על קניית כלים חדשים דמברכים בשעת הקנייה ולא להמתין עד שעת תשמישן, וכן פסק הרמב"ם בפ"י מהל' ברכות, וכן נראה דעת הרשב"א בשו"ת ח"א סימן רנ"א, אבל הרא"ש הכריע להלכה כהמנהג שנקבע לברך בשעת הנאת אכילה. שתי הדיעות הובאו בטור ושו"ע או"ח סי' רכ"ה ס"ג. ועיי"ש במג"א סק"ז בשם הסמ"ק דמי שאינו נהנה בראייתו רק באכילתו מברך באכילתו, והמחצה"ש הוסיף דמה"ט תקנו שכל אחד יברך בשעת אכילה משום לא פלוג. ועיי"ש בביאור הגר"א דנראה דעתו שהסכים לזה.

ומצאתי בשו"ת הרדב"ז ח"א סימן רצ"ז בסוף התשובה, בדין שהחיינו על ריח טוב, כתב ח"ל ואני רגיל לברך זמן בשעה שאני נהנה מהפרי, ואע"ג דכתב הרשב"א ז"ל שראוי לברך כלישנא דרבנן דאמרו הרואה פרי חדש אומר וכו' מ"מ אני סומך בזה על דעת החולקים, לפי שפעמים הרבה אני רואה הפרי המתחדש בחוץ ואינו מוכן לברכה, ותו דבשעת הנייתו יש לו שמחה יתרה ולפיכך וכו' עכ"ל. והרב בעל ערוך השולחן שם בס' רכ"ה אות ז', אעפ"י שכנראה לא ראה אז את תשובת הרדב"ז הנ"ל, חידש סברתו מעצמו בביאור היטב ח"ל ועוד אפשר לומר הטעם דהנה עיקר ברכת שהחיינו הוא מפני השמחה בראיית פירא חדשה ולכן בדורות הראשונים שהיו תמימי דרך ושמחו בראיית פירא חדשה ונתנו בלבם תודה להשי"ת על טובו וחסדו לכל העולם, ולכן היו יכולים לברך על הראיה, משא"כ אנחנו שאין השמחה והכרת טובה ניכרת אצלנו אלא בשעת הנאת הגוף בעת האכילה לכן אי אפשר לנו לברך על הראייה, וזהו שכתבו ומי שמברך על הראייה לא הפסיד עכ"ל. לכן בסומא שיודע שיש פרי חדש על שולחנו ג"כ יברך בזמן האכילה כאשר כן נקבע הדין עפ"י המנהג.

אפרים אליעזר

באמ"ו גאון ההוראה מרן שלום הכהן זצ"ל

*

שיק חאו"ח סימן מ"א, התם החמיר לקבוע תפילה בצבור ושאר מצות דרבים בבית שנבנה בשבת באיסור משום דמאיס לגבוה, אבל לא לאסור ליכנס שמה. ואברר דעתי בס"ד.

(ב) מקור הדין הוא במס' מו"ק דף י"ב ע"א, מר זוטרא ברי' דרב נחמן בנו לו אפדנא מקבלי קיבולת חוץ לתחום איקלאו רב ספרא ורב הונא בר חנינא ולא עלו לגבי', ואיכא דאמרי הוא נמי לא על בגווי', והאמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אדם חשוב ישאני, ואיכא דאמרי סיועי סייע בתיבנא בהדיי'. ופרש"י שהי' נותן תבן למלאכה דהואיל והוא מסייע בהדיי' אסור. ורבנו חננאל גריס איכא דאמרי עבדי' סיוע בהדיי' בתיבנא. וכתב הבית יוסף באו"ח סי' תקמ"ג דהטור סובר דכלשנא בתרא דסיועי סייע בתיבנא נקטינן דבתרא היא, ומדלא קאמר תלמודא אסור ליכנס בו אלא דהני רבנן לא עלו, אי נמי מר זוטרא גופא לא על בגווי', משמע דלאו מדת הדין היתה אלא מדת חסידות, וזהו שכתב רבנו נכון להחמיר כלומר אעפ"י דמדינא שרי עכ"ל. ולפי זה מה שכתב מרן בשו"ע סימן רמ"ד הנ"ל, אם בנו עכו"ם לישראל בית בשבת באיסור נכון להחמיר, כוונתו למה שכתב בב"י דכלישנא בתרא נקטינן, וא"כ אפילו אדם חשוב אם לא סייעו סייע בתיבנא בהדיי' (או עכ"פ ע"י עבדו, כפי גירסת הר"ח) אין מקום להחמיר כלל.

(ג) ועתה נחזי אנן בדין בנין ע"י קבלנות דתלוי בפלוגתא של רבנו תם ורבנו יצחק בתוס' מס' ע"ז דף כ"א ע"ב בד"ה אריסותא. ר"ת פוסק דהלכה כרשב"ג, לגבי רשב"א, דאמר אריסא אריסותא קא עבדי, וק"ו הוא השתא אריסותא שדה שחלק הישראל משביח במלאכה זו שרי קבלנות שאין בה שבח לישראל במה שממהר הנכרי לעשות קבלונותו לא כל שכן דנימא קבלנא קבלונותו קא עבדי. ור"י חולק עליו דלא דמי להך דשכירות שדה דשמעתין, דלעולם היא הרגילות לקבל שדה באריסות, אבל בבנין בית רגילות לשכור פועלים מידי יום יום והרואה אומר שכירי יום גינהו. וסיימו שם בתוס' דר"ת אעפ"י שהיקל בקיבולת החמיר על עצמו וכשבנה ביתו לא הניח נכרים לבנות בשבת

אעפ"י שהיו עושים בקבלנות. וכתב הבית יוסף בהלכות שבת ריש סימן רמ"ד דמשום הכי לא כתב הטור ר"ת מתיר ור"י אוסר אלא כתב הי' מתיר ר"ת כלומר מתחלה הי' מתיר אבל אח"כ כשבא מעשה לידו לא התיר. וכתב על זה הרמ"א בדרכי משה דבתוס' פ"ק דע"ז משמע דר"ת לא החמיר אלא על עצמו. והגיה שם המהרל"ח דמה שכתב הטור היה מתיר פירוש לאחרים. וזקננו הב"ח שם מבאר היטב שיטת ר"ת וסיים וז"ל ונראה לפי זה אם עבר אדם והניח לבנות ביתו בשבת בקבלנות דאין לאסור עליו ביתו מלדור בו דכיון דר"ת הי' מתיר אעפ"י דלמעשה לא התיר לבנות לכתחילה מכל מקום בדיעבד יש לסמוך עליו במה שהי' מתיר להלכה אף לכתחילה, וכדי להורות כתב רבנו הרבנו תם הי' מתיר, דאל"כ קשה מה נפקא מינה במה שהי' מתיר כיון שלסוף לא התיר, ועוד משמע להדיא מלשון התוס' סוף"ק דע"ז בד"ה אריסא דלא חזר ר"ת מהוראתו אלא דהחמיר על עצמו וכשבנה ביתו לא הניח גוים לבנות בשבת, משמע דלאחרים התיר לכתחילה, ולפיכך אעפ"י דנהגין כר"י מכל מקום בדיעבד כדאי הוא ר"ת לסמוך עליו דמותר ליכנס לתוך הבית אם עבר ובנו גוים ביתו בשבת, עכ"ל. וכן פסק שם הטור בשו"ע סימן רמ"ד סק"ד דאם נבנה בקבלנות דמותר לר"ת, אעפ"י שלא רצה לסמוך על זה לבנות ביתו כך מ"מ לא מצינו לו שאסרו אם כבר בנאוהו כן, כדאי הוא הר"ת לסמוך עליו בזה וכן עיקר, עכ"ל. וכן פסק המ"ב שם בסק"כ ועיי"ש בשער הציון.

(ד) לבר מן דין נלענ"ד דבנ"ד גם הר"י מודה לר"ת, דהא כל עיקר דחייתו שיטת ר"ת הוא משום דלא דמי לאריסות שדה דלעולם הרגילות לקבל שדה באריסות אבל בנין בית הרגילות לשכור פועלים מידי יום יום, והרואה אינו אומר קבלונותו קא עבדי אלא שכירי יום גינהו, כמש"כ בתוס' ע"ז ד"ה אריסא שנוכר למעלה, וא"כ בזמננו ובמדינתנו שכל בנינים נעשים ע"י קבלנות, ומכ"ש בנין גדול כלייברערי וכדומה, ולא עוד אלא שבעלי הקבלנות מעמידים טבלא גדולה במקום מלאכת הבנין כל משך ימי מלאכתם להודיע לכל עובר כי בנין זה נעשה על ידם, כידוע, וכיון דרובא נכרים הם גם הר"י מודה ודינה כאריסות. ולפיכך נלענ"ד

להורות דאין שום חשש לכנוס להליברערי הנ"ל בשביל לעיין או להעתיק מספרים וכתבי יד עתיקים ויקרי המציאות כדי לזכות את הרבים.

אפרים אליעזר

באמ"י גאון ההוראה מרן שלום הכהן זצ"ל

סימן מד

ברין בין השמשות

ב"ה, כ"ו מרחשון שנת שריתי לפ"ק, פילאדעלפא.

כבוד ידידי הרה"ח החו"ב וכו' שי'.

קונטרסו בדין ביהש"מ ש קבלתי וקראתיו. אבל יסלח לי אם אומר שכתב כל העמודים בחפזון הקולמוס ובחפזון הדעת ולא ירד לעומק הסוגיות, בשבת ל"ד ובפסחים צ"ד, ובפירושי רבותנו הראשונים, רק לקט שמות הפוסקים כמלקט שבליים. ולהתווכח אתו אצטרך לכתוב קונטרס אחר, ואין הזמן מסוגל. אסתפק כעת להעתיק איזה שורות ממשנה ברורה הלכות שבת סי' רס"א ס"ב. הרי ידוע כי מרן החפץ חיים זצ"ל התנהג לחומרא כשיטת ר"ת ואחריו נהרו רוב הישיבות. וכן כתב שם בביאור הלכה בד"ה שהוא ג' מילין ורביע וז"ל, ונכון לכתחילה לצאת דעת הר"ת וכל הני רבוותה המחזיקים בשיטתו שלא לעשות מלאכה במוצש"ק עד שיושלם השיעור דד' מילין. אבל בדיבור הקדום, ד"ה מתחלת השקיעה, כתב וז"ל, זהו שי' ר"ת וסייעתו, אבל הגר"א ז"ל חולק על שיטה זו והאריך בכמה ראיות דשקיעת החמה שבשבת לענין בה"ש היא ג"כ התחלת השקיעה כמו שקיעת החמה שבפסחים, ומיד אחר שקיעת גוף השמש מתחיל בה"ש אליבא דרבי יהודה דפסק ר' יוחנן כוותיה לחומרא בשבת, ומשך זמן בה"ש הוא ג' רבעי מיל, וקושיא הנ"ל תירץ לחלק בין צה"כ דשבת לצה"כ דפסחים, צאה"כ דשבת הוא זמן של לילה שהוא ג' כוכבים בינונים, וצה"כ דפסחים הוא צאת כל הכוכבים הנראים בלילה, שהוא זמן מאוחר הרבה והוי ד' מילין אחר התחלת השקיעה וכו', ובאמת

שיטתו זאת לאו חדשה היא דכבר הסכים כן בתשו' מהר"ם אלשקיר סימן צ"ו וכו', והביא שם שכן כתבו בפירוש הגאונים הראשונים בתשובותיהם, והמה רבנו שרירא גאון ורב האי גאון ורבנו נסים גאון [כידוע היה להם קבלה ישרה בפירוש הגמרא מרבנן סבוראי], גם הרב ר' אברהם החסיד בנו של הרמב"ם ז"ל, ושכן משמע מהרי"ף והרמב"ם ורש"י, ע"ש, והביאו הש"ך להלכה ביו"ד סי' רס"ו סקי"א, ועיין בפ"י מהרלב"ח על פ"ב מהל' קודה"ח להרמב"ם בד"ה כלל העולה שכתב ג"כ דמהרי"ף והרמב"ם נראה שפירשו ג"כ כשי' הגאונים, וגם הראב"ן ס"ל כן, כמבואר בהגהות מרדכי פ"ב דשבת, וגם בספר סדר זמנים פסק הלכה למעשה כהגר"א דמיד אחר השקיעה הוי בהש"מ עכ"ל. אמנם הר"ן על האלפסי בסוגיין דשבת הביא שי' ר"ת, אבל בחדושי הר"ן במס' שבת פוסק כהגאונים. והגאון חיד"א בברכ"י ובמח"ב מסיק להלכה שמנהג ישראל עפ"י שיטת הגאונים תורה. אמנם אדמוה"ז בשו"ע שלו פוסק כר"ת, אבל השו"ע חיבר בשנות תקל"א-תקל"ו (ונהר אחר פסקי המג"א) ובזקנותו כתב בכתב יד קדשו את ההקדמה בהסידור לשבת, בשם סדר הכנסת שבת, ושם כתב כי הב"י חזר בו בשו"ע יו"ד הלכות מילה ופסק בפשיטות דמיד אחר השקיעה הוא בה"ש וכן פסק הש"ך שם, וכן פסק הפר"ח באו"ח סי' תרע"ב ושם הזכיר את הר"י בעל התוס' ובהע"ט וסייעתם ואינהו בתראי וחלקו על ר"ת עיי"ש.

באהבת התורה,

החפץ חיים

אפרים אליעזר

באמ"י גאון ההוראה מרן שלום הכהן זצ"ל

סימן מה

מכונה אוטומטית אי מותר להניחה

עוברת מחוץ לחנותו בשבת

ב"ה כסלו תשכ"ח, פילאדעלפא,

אורה ושמחה יסגי לידידי האברך כמדרשו, הרה"ג החו"ב בחדר"ת, פאר היחס